

Edilmeli iş kân, ömür bolsa çäkli...

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Edilmeli iş kân, ömür bolsa çäkli... EDILMELI IŞ KÂN, ÖMÜR BOLSA ÇÄKLI...

(Gündelikden parça)

«Bir kitabyň sahabyna seretmäň. Sahabyny açyp, içini okaň».

Jelaleddin Rumi.

• Medeniýetimize ýetmeýän medeniýet

Döredijilik adamlary diýenimde, muny diňe ýazyjy-şahyrlary nazarda tutman, eýsem aýdymçylary, kompozitorlary, suratkeşlerdir heýkeltaraşlary, režissýorlary we aktýorlary hem öz içine alýan giň gurşawda aýdýaryn.

Geçen gezekki «Halkdan alan zadyňy halka gaýdyp bermeli» atly

çykyşymyz käbir ýazyjy-şahyrlaryň arasynda gyzgyn seslenme döretdi. Bu barada biziň özümize-de jaň edip pikirini aýdanlar boldy. Şolary we geçen gezek aýdylman galan käbir pikirleri-de jemläp, tema boýunça göräýmäge ownuk ýaly bolup görünse-de, birinji üns berilmeli aýratynlyklaryň üstünde durup geçesim gelýär.

Makala boýunça pikirini aýdanda, edebiýatçy Döwletmyrat Ýazgulyýew belli aýdymçylaryň biriniň tötänden diýen ýaly gazetde duş gelen goşgusyny aýdym edendigi, soňra ol aýdymyň çak edilişindenem has meşhurlyk gazanandygy, soň bir ýerde ýaňky aýdymça goşgynyň awtory duşanda we goşgyny nireden alandygyny soranda gazetden alandygyny aýdandygy, aýdymçynyň hatda şol goşgynyň awtorynyň özüdigini aýdanda, şahyra ýalandan sagbolsun hem aýtmandygy barada gürrüň berdi.

Şujagaz waka biziň aýdymçylarymyzyň medeniýet derejesini görkezýän iň gowy subutnama bolsa gerek.

Biz sazyň, häzir kompozitorlaryň ýokdugynyň gürrüňini edýäris. Awtorlyk hukugy boýunça düzgünnamalaryň doly güýjünde ýöremeýändigini üçin olaryň daşary ýurt aýdymlarynyň sazyny alaga-da aýdyp goýberýänligiden zeýrenýäris. Bular entek aýdymyň sözünü nähili tertipde ulanmalydygyny bilenok. Bilmeýändigini owarram, munuň üçin awtora minnetdarlyk bildirmegi-de özlerine kiçilik bilýär. Hukuk düzgünleriniň ösen ýurtlarynda sazyň ýeke notasynyň ýa-da aýdymyň goşgusynyň ýeke bendi meňzeş gelse, sudlaşylýar we ogurlygy subut edilen adama jerime bellenilýär.

Türkmen aslynda süýtleşip-gatyklaşyp, arzalaşyp ýörmegi halamaýan millet. Ýöne millet giňlige salýar diýibem beýle naýynsaplyga ýol berip bolmaz-a! Iň bolmanda sylag-hormatyňy bir gysganma.

Bu ýaramaz ýagdaý özlerini döredijilik adamsy hasaplaýan soňky ösdürimleriň arasynda has ösen. Muňa bir mysal bereýin. Bir döwür (2015-2017-nji ýyllar) «Line» sosial ulgamynda edebiýat akkauntlaryny ýöretmek ýoň boldy. Şol akkauntlaryň birine azaşyp düşen belli ýazyjymyz Atajan Tagan akkaundy ýöredýän oglana käbir peýdaly maslahatyny beripdir. Gynansak-da, sagbolsun aýdylmagyň ýerine, ýazyjymyzyň al-petinden alnypdyr.

Muny juda ýokuş gören Atajan aga «galan ömrüme internet diýlen zadyň golaýyna barmaryn» diýip özüne äht eden eken. Muny maňa merhum mirasgär ýazyjymyz Aşyr Salyh gürrüň beripdi.

Goşgusy aýdym bolan ýene bir şahyryň biri aýdymy başga wersiýada ýerine ýetirýän soňky ýaş aýdymçynyň sosial mediýadan sazyny-da, sözüni-de özi düzen ýaly edip ýaýradandygyny, hatda diňleýjileriň bu aýdymyň sözi kimiňki diýip soranlarynda, gözünü-de gypan «özümki» diýip jogap berendigini, soňra bir ugur-ýoluny tapyp oňa ýazandygyny we goşgynyň awtorynyň özüdigini aýdandygyny, ýalňyşyny düzedip ötünç soramaly aýdymçynyň bolsa oňa sögünç sözler bilen jogap berendigini aýdypdy.

Sosial torlarda çykyş etmäge agram berýän we il içinde özüni ýeten şahyrdyryn öýdüp ýören ýene bir pekgäniňem ýönekeý okyjylardan gelýän bellikler beýlede dursun, ýaşuly ýazyjy-şahyrlardan edilen belliklere-de dogry düşünmän, olara agzyndan gelenini diýip ýörendigini bilýärin. Etseň gybat, etmeseň janyňa dert.

Umuman alanda, aýdymçylardyr, ýazyjy-şahyrlarymyzyň ýagdagy-ha şýleräk gadyrdanlar!

Eger-de biz medeniýetimizi, sungatymyzy, çeper edebiýatymyzy dünýä derejesine çykarmak isleýän bolsak, özümüzde kemterlik edýän şu medeni gylyk-häsiýeti ösdürmesek bolmaýar.

• **Başga-da bilýänler bar...**

Şahyr Oguljemal Çaryýewadan gelen seslenmede bir ýazyjymyzyň roman ýazandygy barada aýdandygyny, soň ol romanyň gürüm-jürüm bolandygy aýdylýar. Bu meniň makalada hassa düşeginde ýatanlygyndan we derman-därisine pulunyň ýoklugyndan peýdalanyň elinden romany satyn alynan ýazymyz barada aýdanyňa bap geläýdi.

Özem şeýle romany ýazyladygy barada «Edebiýat we sungat» gazetiniň yetmişinji ýyllaryň ahyryndaky-segseninji ýyllaryň başyndaky «Kim näme döredýär?» atly stendde aýdylandygyny eşidip, gürrüňi gidýän gazetiniň şol ýyllardaky hemme sanyny waraklap çykdim. Ýa men tapmadym, ýa-da gazetleriň gopum-gopum

bolan podşiwkasyndan şol sahypa (bilgeşleýin ýa-da tötänleýin) ýyrtylyp aýrylypdyr. Romany kimiň satyn alandygyny anyk bilýän ýene bir ýaşuly ýazyjy bar, ýöne men entek ony görmedim. Göremde-de, birinji öňünden çykan adamyň ala-böle bu barada beren soragyna dogry berer öýdemok.

Meniň pikirimçe, O.Çaryýewa hem bu ýagdaýdan habarly bolmaly. Geljekde bu barada anyk faktlar esasynda giňişleýin durup geçeris.

• Gamsyz geçen agyr on ýylym

Gürrüňçiniň özi hakda aýtmagy umuman gelşiksiz. Şeýle-de bolsa, özüm we gylyk-häsiýetim barada az-kem durup geçesim gelýär.

Köplenç özümi sowukganly, giň we biperwaý alyp barmaga çalyşýaryn.

Ýadyma düşýär, talypkam 2009-njy ýylda Şor ýaşaýyş massiwinden 10 müň amerikan dollaryna iki otaglyja jaý satyn alypdym. Özüm ýaş çatynja. Maşgala-da iň az girdejili agza-da men. Ejem pahyryň artdyran-süýşüren pullaryndan, aýalymyň aýlygyndan, jigilerimiň eden kem-käsleýin kömeklerinden, meniňem stipendiýamdan üýşen puldan soňam deň ýarsyna golaýy bergi. Her gün okuwdan gelemsoň, aýalym dört müň dollary nädip üzeris diýip aglamjyrar oturardy. Men bolsa «nämä alada edýäň, bergim bar diýibem şeýderlermi. Ynha, işe başlaýyn, derrew üzeris» diýip gülýärdim. Dogrudanam, işe başladym welin, bir ýyldan sähel gowrak wagtda bergiden çykdyk. Üstesine, ýene 15 müň dollardan gowrak çykdaýy etdim we jaýy üç otaga öwürüp, umuman zeýrenmäge, iňirdemäge ýakyn aýallaryň bir wekilini hemme şertler bilen üpjün edilen jaýda bir sellem sesi çykmaz ýaly etdim. Onuňam ýaňy bergisinden çykdy diýende, ýaşaýan ýerimiz ýykyldy. Hemme zatdan, edilen çykdaýylardan el ýuwup gaýtmaly boldy. Goşumyzam arkamyzda. Özi ýogaly, ogly-da türmede oturan ors daýzanyň jaýynda dört ýyllap ýaşadym. Sabyr soňy sa:p altyn. Umuman alanda on ýyla golaý görülen şular ýaly kösençliklerden soň, ahyrynda ak mermerli jaýyň açary bize-de nesip etdi.

Ors daýzanyň öýünde wagtlaýyn ýaşap ýören döwrümde, ýaşayan öýümiň remontsyzdygyna we gelip-gidenleriň soň näme hyşy-wyşy etjekdiklerine garamazdan, şähere gelen her döredijilik adamsyny myhman almaga, olary öýe çagyryp, saçak başynda gürrüňdeş bolmaga çalyşýardym. Gynansak-da, şolaryň biriniň «oturyberiň, men işde bolmaly» diýip işe gidemsoň (edil şol gün oglum dünýä inensoň, aýalymam hassahanady), öýüň içini surata alyşdyrandygyny, we onda-munda «ynha, pylanyň ýaşayan öýi şular ýaly» diýip görkezendigini eşdenimde-de, birjigem gynanmadym. Gaýtam «adamlar törüňden orun berlende, şeýdip iýen duzuna kast edip bilýän bolsa, aýdara sözüň ýok» diýip dymanymy, günäni özümden gözlänimi ýeg gördüm.

Ondan soňam birnäçe ýerde päk ýüreklilik bilen eden işlerimiň özüme kesek bolup atylmagyndan soň, ahyrynda bir netijä geldim: döredijilik adamsyna iň uly zyýan döredijilik adamlaryndan gelýän eken! Gybatçysam şolaryň içinde, töhmetçisem. Ogrusy-da şularda bar, jümrisi-de. Aldawçysy-da, çemeçili-de, adamtaňrylysy-da, ýallakçysy-da, ýüzüne gülüp ýeňsäňden urjagy-da şularda kän. Mahlasy, jemgyýete mahsus ähli hapalyklar dogrulykda, arassalykda il-güne görüm-görelde bolmaly bu gatlakdan sowa geçmeýän eken. Gowsy, olardan gaça durmaly. Islendigi bilen gatnaşygyň salam-salamdan aňry geçmeli däl. Ýaşuly nesliň wekili bolaýmasa, soňky ugursyz ösdürimleriniň-ä gepinem diňlemeli däl. Haýsydyr biri bilen ýaňkalaşjak, agyz deňejek bolsaň-a, şolarça-da bolmadygyň. Kimiň kimdigini, agramynyň nähilidigini eden gowy işi, il-gün üçin bitiren hyzmatlary, döredijiligi, okyjylar, galyberse-de wagt atly adalatly kazy kesgitleýär.

• **Allaýaryň sapaklary**

Döredijilik adamlarynyň içinde häzire çenli gazanan we ýakyndan gatnaşýan iň gowy adamlarymyň içinde Allaýar Çüriýewi, Geldimyrat Seýidowy, Annamuhammet Allagulyýewi, taryhçy Orazpolat Ekäýewi, suratkeş Amangeldi Hydyry gypynçsyz görkezip biljek. Allaýar aganyň şahsy durmuşym boýunça-da, döredijiligim boýunça-da beren atalyk maslahatlaryny hiç bir

zat bilen deňäp bilmerin. Ol gürrüňdeş bolanymyzda köplenç meniň ökde publisist bolup biljekdigimi nygtaýar. Eger bu aýdylanlar ugrunda bar bolsa, munda ýene-de Allaýar aganyň çäksiz paýynyň bardygyny boýun alman bilmerin. Allaýar Çüriýewiň taryhy-publisistik makalalary juda az sanly ýazyjy-publisistde gabat gelýän gysbylygy, anyk faktlardan düzüldiği, faktlara we berilen gürrüňe özünden hiç zat goşman we aýyrman bolşy ýaly beýan edýänligi bilen görnetin tapawutlanýar.

Juda köp sanly ýazyjyda, publisistde ýazan makalalaryna, kitaplaryna özlerinden çeper fantaziýalarynyň goşulandygyny we goşýandyklaryny bilýärim. Emma Allaýar Çüriýewde welin, bular ýaly zat ýok. Çürt-kesik, ýönekeý we düşnükli dilde ýazylan. Şonuň üçin oňa ynanyp bolýar, salgylanyp bolýar. Ýüzüň utanjak, soň ýalana çykjak gümany ýok.

Käbir ýazyjy ýa taryhçy öz ýazan zadyny magtap, «men şuny birinji aýtdym» diýip gygyrmagy gowy görýär. Gaýgysyz Atabaýew barada häzire çenli ýazylan makalalarda, edilen işlerde agramly orny bolan Allaýar aga soň bir gün «Gaýgysyz Atabaýew barada heniz hiç ýerde aýdylmadyk faktlary orta atdyk» diýip belli ýazymyzyň biri gürrüňdeş bolan taryhçysyny magtasa-da, «Bularyň barsyny men öň makalalarymda aýtdym-a. Nämesi aýdylmadyk, nämesi täzelik?» diýip ýylgyrar oturar. Ýa-da taryhy-publisistik kitaplarynda beýan edýän wakalaryny tutuş bir romana kopiýalap alsalaram, ýene-de seýrek duşulýan giňligini eder...

• Edilmeli iş kân, ömür bolsa çäkli...

Ýokarda özümiň sowukganly tarapymyň agyr basýandyny aýdypdym. Muňa garamazdan meň bilen gürrüňdeş bolan ýa sorag beren adama pert-pert jogap berme häsiýetim bar. Bulam beren jogabymy gaýybana okap duranlaryň göwnüne gaharlaýan, dawalaşýan ýaly bolup görünmegime sebäp bolýar.

Dogry, sözüň gabat gelmän bilýär. Ýüzbe-ýüz bolnanda (gaýybana däl), gerek ýerinde dawalaşmaly ýerleri-de bolýar. Ýöne islendik düşünişmezligi-de dostlarça, doganlarça çözüp bolýar.

Hernäçe sowukganly bolsam-da, gazap atymyň öňünde durup biljek adam ýok hasap edýärin. Şoň üçin men oňa münmezlige ram edipdirin.

Şular ýaly nädogry düşünişmezlikler, ýöredýän edebi saýtymyz kitapçyda köp bolýar. Saýtda umumy okyjylary hasap etmänimizde-de, ýörite agza bolanlaryň sany iki müňe golaýlap gelýär. Her gün hem 2000-den 5000-e çenli okyjy girip çykýar. Uly ilniň isleg-talaby berjek peýdaly maslahaty, etjek belligi biziň üçin hemme zatdan möhümem bolsa, nämäniň nämedigini bilmän öz ýanlaryndan netije çykarýanlaryň we salgymyza nägilelik bildirip ýazýanlaryň hersine aýry jogap berere wagtymyzam ýok, mümkinçiligimizem.

Şahsy durmuşymda ýokarda agzan we agzamadyk şondan has agyr kösençiklerimi göremde-de diňe gülüp we aladasyzlyk bilen ýeňendigimi aýtmak bilen, men kelle agyrdanyňa degmeýän ähmiýetsiz gaýry zatlar üçin-ä hiç haçanam gaharlanjak ýa dawalaşjak zadymyň ýokdugyny nygtamak isledim. Galyberse-de: Bir gezek tanyş okyjylarymyzyň birine «saýta agza bolubam okan bloglaryňa bellik edeňok, teswir ýazaňok» diýemde, «agam, o zatlara güýmensem, men saýtda ymgyr köp ýerleşdirilen materiallaryň haýsy birini okap ýetişeýin» diýip jogap beripdi. Meňki oňkudan iki esse kyn... Şoň üçin her ýazylan zada-da jogap berenok diýip, hiç kimse aýyplaşmasyn.

Edilmeli gowy iş kän, ömür bolsa çäkli. Juda çäkli... Edebi makalalar